

Albert Ziegler i Juana Moreno de Sosa, pintura i modernitat a la Tossa de principi del segle xx

Camins d'anada i tornada, recerques, descobriments i sorpreses a partir de la troballa d'un exlibris en una llibreria de vell.

Text > ROSA MARIA GIL TORT, historiadora

El cap de Tossa cenyit per la muralla és probablement una de les icones més difoses de la Costa Brava. A la seva condició de patrimoni singularment conservat i alhora aïllat, o potser per aquesta raó, s'hi suma l'atracció que ha despertat

des de sempre entre viatgers, artistes, estiuejants i turistes, per aquest ordre, especialment al llarg del segle xx. Cada onada s'ha afegit a l'anterior, sense substitució, i així l'esperit aventurer dels primers s'ha enriquit de la sensibilitat bohèmia dels segons i del desig del gaudi més hedonista dels tercers.

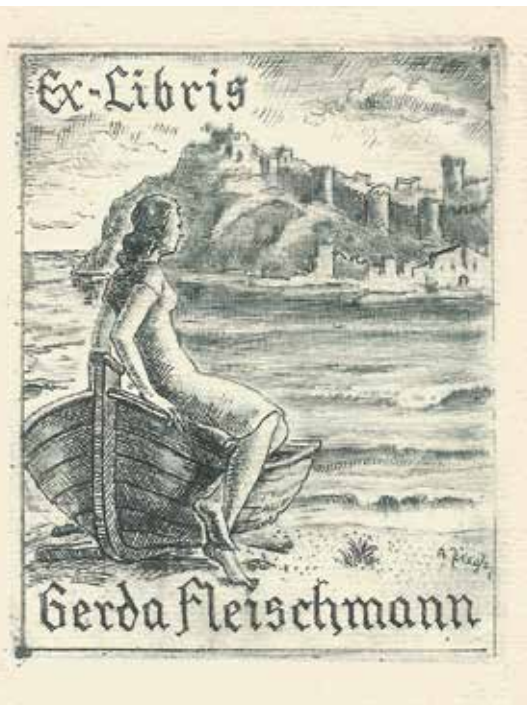
Aquest anar i venir de gent d'arreu ha deixat un pòsit al poble, a més de rèdits materials i una lamentable pèrdua de la genuïna condició de paradís blau, tan valorada. En aquest pòsit hi trobem els quadres que avui guarda el Museu Municipal, fundat el 1935; una predisposició heretada a cercar la relació amb els forasters i els guanyats, força desenvolupada entre els tossencs, i altres objectes esparsos que un dia cauen a les nostres mans, gairebé per casualitat. És el cas de l'exlibris que algú va elaborar per a Gerda Fleischmann, signat per A. Ziegler.

Va ser fàcil reconèixer el lloc representat en aquell fragment de paper de 12 x 9,5 centímetres. Com a rerefons d'una noia recolzada de perfil en una barca, hi figurava la silueta del cap de Tossa. Ens atreviríem a dir que la imatge recull el monument abans de la restauració, feta pel Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Mancomunitat entre 1914 i 1925. Altres aspectes, com la indumentària

de la protagonista i la poca densitat arbòria de l'entorn, ens fan pensar en una recreació ideal de l'indret i en una cronologia més recent.

Més complicat va ser identificar la protagonista i propietària de l'exlibris i l'artista autor del gravat. Pel que fa a la primera, les recerques han estat infructuoses i per ara resulta impossible resseguir el rastre d'aquella sirena en el seu pas per Tossa. Tant el nom de Gerda com el cognom, Fleischmann, resulten extremadament comuns en el món germànic, i les cerques ens retornen nombrosos personatges que ens en dificulten la identificació.

El que sí que ha resultat més interessant és la identificació i el coneixement de l'autor del gravat i del seu entorn proper. Albert o *Alberto* Ziegler, com se'l coneixia, era un pintor, dibuixant i gravador alemany nascut a Múnic l'any 1900 i mort d'accident a Poitiers el 1953. La recerca ens ha permès refer-ne una trajectòria personal i professional prou interessant, des de la seva formació primerenca a l'Acadèmia de Belles Arts de Múnic, el seu pas per Berlín i l'arribada a Espanya, on va conèixer la que seria la seva dona, Juana Moreno Sosa. Allà va freqüentar els cercles artístics i socials de la capital fins a la Guerra Civil, amb un gir argumental propi del dramatisme del moment.

>> Exlibris de Gerda Fleischmann, que ha donat origen a aquesta recerca.
(Foto: COL·LECCIÓ PARTICULAR)

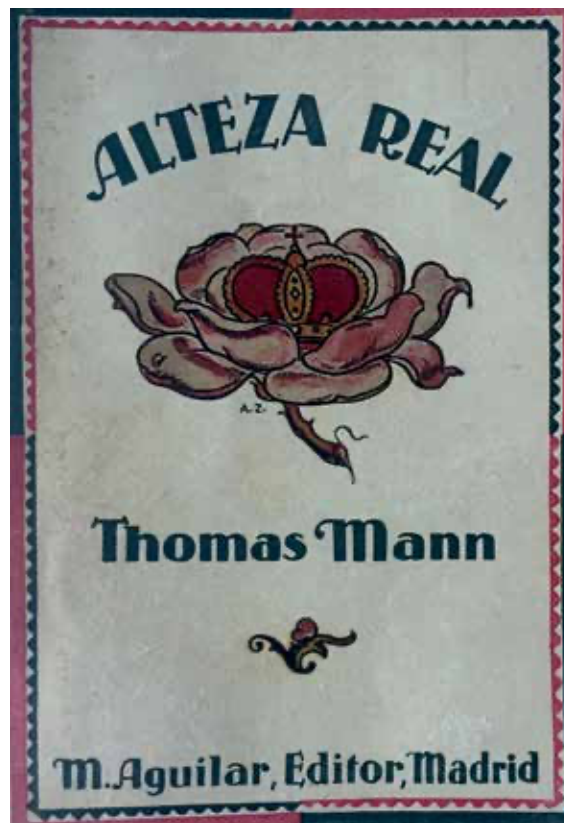

>> Retrat de Juana Moreno i Albert Ziegler el 1930. (Foto: COL·LECCIÓ DE JUANA MORENO I ALBERT ZIEGLER)

L'artista Albert Ziegler

Devem a les recerques de Santiago López-Ríos Moreno, catedràtic de filologia a la Universitat Complutense de Madrid i renebot de la parella, bona part de la informació biogràfica d'Albert Ziegler i Juana Moreno de Sosa. Albert Ziegler Wagner va néixer a Múnic el 27 de maig de 1900. Ja des d'adolescent es va interessar per l'art i va aprendre l'ofici de gravador a la Casa Oscar Conseé de la seva ciutat. Posteriorment, va estudiar a l'Escola de Belles Arts de Múnic, amb una interrupció per servir a l'exèrcit durant la Primera Guerra Mundial. L'any 1923 va fer un viatge d'estudis per Espanya. Afeccionat a l'excursionisme i l'esquí, freqüentava el Club Alpino, on va

conèixer la que seria la seva dona, Juana Moreno de Sosa. Ziegler mantenia el contacte amb Alemanya i també va ampliar els seus estudis amb viatges per França, Itàlia i el Marroc. La parella va visitar molts llocs de Castella i Catalunya, mentre dibuixava i pintava. Es conserven dibuixos dels anys vint del segle passat de Girona, Barcelona i Palma. Les seves obres s'exposarien a l'Ateneo de Madrid (1924), el Círculo de Bellas Artes (1928), el Museo de Arte Moderno de Madrid (1933) i altres galeries espanyoles i estrangeres. Es conserven dibuixos i pintures seves a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid i en diversos museus. En el catàleg de l'Exposició Nacional de Belles Arts de 1936 de Ma-

>> Coberta de la traducció al castellà de *Königliche Hoheit*, de Thomas Mann, en el disseny de la qual s'aprecien les inicials A. Z.

drid, en la qual Ziegler va exposar diversos gravats, hi figura com a resident a Madrid.

Durant la Segona República, la parella va continuar residint a Espanya. Albert Ziegler havia adoptat la nacionalitat espanyola en casar-se, el 1928. Amb l'esclat de la guerra van abandonar Madrid i es van instal·lar entre Catalunya i França. El 1937 el pavelló d'Espanya de l'Exposició Internacional de París va exposar un gravat seu. Durant la guerra va ajudar la seva dona i Rosa Spottorno, esposa d'Ortega y Gasset, a la colònia de nens refugiats instal·lada al palau de Pedralbes de Barcelona, com a encarregat de les activitats teatrals. Acabada la guerra, van retornar a Madrid i l'artista va treballar en projectes de decoració, interiorisme i disseny gràfic. El 1953 va morir d'un accident de cotxe a Poitiers, sense descendència.

Juana Moreno de Sosa, la Residencia de Señoritas i la pedagogia

Pel que fa a Juana Moreno de Sosa, la bibliografia ens retorna la figura d'una de les pioneres de la psicopedagogia al nostre país, relacionada amb María de

>> Quadre de Tossa pintat per Albert Ziegler i conservat al domicili familiar. (Foto: COL·LECCIÓ DE JUANA MORENO I ALBERT ZIEGLER)

En les seves estades a la Universitat de Berlín durant els cursos 1926-1927 i 1927-1928, Juana Moreno va aprofundir en la cultura alemanya i, en concret, en l'obra de Thomas Mann

Maeztu a la Residencia de Señoritas de Madrid.

Va néixer a Madrid el 30 de març de 1895. Filla d'un militar i òrfena des de molt petita, va assolir una formació intel·lectual poc corrent a l'època. El 1916 va obtenir el títol de mestra a l'Escola Normal de Valladolid i va ingressar a la Residencia de Señoritas que aleshores dirigia María de Maeztu. Amb el temps va esdevenir la seva ajudant. El 1919 es va incorporar com a mestra a la Sección Preparatoria del Instituto-Escuela de Madrid, lloc on va treballar fins a la Guerra Civil, succeint María de Maeztu en la direcció. El 1920 va esdevenir pensionada de la JAE (Junta de Ampliación de Estudios) i va anar a estudiar als Estats Units

(Smith College, Northampton, Massachusetts i Teachers' College - Columbia University, Nova York, 1920-1921); a França i Suïssa (a la Sorbona, a París, i a l'Institut J. J. Rousseau, a Ginebra, 1925-1926) i a Alemanya (Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin, 1926-1927 i 1927-1928). Des de l'estranger mantenia una intensa correspondència amb María de Maeztu, les cartes de la qual malauradament avui no es localitzen. Hi expressava les seves reflexions i crítiques sobre l'educació a Espanya, en vista de les experiències que vivia a l'estranger.

En les seves estades a la Universitat de Berlín durant els cursos 1926-1927 i 1927-1928, Juana Moreno va aprofundir en la cultura alemanya i, en con-

cret, en l'obra de Thomas Mann. Per això va contactar amb el premi Nobel, del qual va rebre l'encàrrec de traduir la seva obra a l'espanyol. Finalment, només es va fer la traducció de la novel·la *Königliche Hoheit* (*Alteza real*), primera obra de Mann traduïda directament de l'alemany per una dona. Albert Ziegler va tenir cura del disseny de la portada i va esdevenir representant de l'autor a Espanya. L'estada de Juana Moreno a Alemanya, el nivell dels seus treballs i la seva contextualització en el món cultural de la ciutat, així com la correspondència amb Thomas Mann, s'analitzen en detall en el treball *Señoritas en Berlín, Fräulein in Madrid, 1918-1939*, d'Arno Gimber i Santiago López-Ríos, publi-

>> Cartell de 1935 d'Albert Ziegler per al Ball de Màscares del Círculo de Bellas Artes de Madrid. (Foto: COL-LECCIÓ DE JUANA MORENO I ALBERT ZIEGLER)

La relació amb Tossa

Un exlibris per a Gerda Fleischmann, alguns gravats i olis de Tossa i Girona i la memòria familiar de les estades de la parella a Catalunya són les úniques proves materials del seu pas per la Costa Brava. Un dels olis es conserva al domicili familiar dels descendents, com un bell record que la parella va retenir, i que ens porta a especular sobre un possible vincle amb la comunitat alemanya que des dels anys vint passava temporades a Tossa.

Queden alguns fils sense trenar d'aquesta història, com ara la identitat de la noia que va escollir la silueta de Tossa per identificar la seva biblioteca, si ella mateixa coneixia el lloc o era un motiu triat per Ziegler. Ignorem l'abast de l'obra pictòrica de Ziegler dedicada al poble, les molt probables estades de la parella aquí, i tot el que contribuís a dotar de més definició allò que una aclucada d'ull del destí ha suscitat en forma de troballa fortuïta d'un petit rectangle de paper en forma d'exlibris. Les persones passen i el seu rastre material s'esvaeix. Alguns afortunats aconseguirien enganyar l'oblit, a vegades gràcies a una casualitat.

cat a Berlín el 2014. Juana Moreno va obtenir la nacionalitat alemanya l'any 1928, en casar-se amb Albert Ziegler. Trobem més dades sobre les seves biografies al *Diccionario biográfico* de la Real Academia de la Historia (<https://dbe.rah.es>).

Després de la guerra, Juana Moreno va patir la depuració per les seves responsabilitats a l'Instituto-Escuela i per la gestió de la colònia i el trasllat a França dels nens refugiats. Dissolt l'Instituto-Escuela, mai més no va poder exercir de mestra. En la postguerra va treballar en la promoció i el suport a l'obra del seu marit, Albert Ziegler, i va fer alguns treballs de traducció per a l'editorial Herder.

El 1953, en l'accident que va causar la mort d'Albert Ziegler, va quedar malferida. Va passar els darrers anys a Madrid treballant en el reconeixement de l'obra artística del seu espòs. Va morir, sense fills, el 18 de setembre de 1971.

>> Dibuix del convent de Sant Domènec de Girona realitzat per Albert Ziegler el 1924. (Foto: COL-LECCIÓ DE JUANA MORENO I ALBERT ZIEGLER)